JASIRIN (LATENT) KONFLIKTLER HÁM OLARDIŃ SHAXSLAR ARALIQ QATNASIQLARǴA TÁSIRI

Turğanova Nesiybeli
Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti Pedagogika Psixologiya bağdarı Oqitiwshisi
Jarlikasinova Gulnur
Qudaybergenova Dilaram
Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti Shımbay fakulteti Ámeliy psixologiya bağdarı 4-kurs studenti

Annotatsiya: *Bul maqalada shańaraqlıq qatnasıqlarda ushırasatuğın kommunikativlik nasazlıqlardıń mánisi, olardıń psixologiyalıq sebepleri hám de kelispewshiliktiń kelip shıǵıw mexanizmleri keńnen sáwlelendiriledi. Shańaraqlıq kelispewshilikler kóbinese ashıq agressiya yamasa ashıw túrinde kórinbeydi; kerisinshe, nadurıs talqılanǵan sózler, tıńlaw mádeniyatınıń jetispewshiligi, sezimlerdi bildiriwdegi qıyınshılıqlar, gender rollerine baylanıslı stereotipler, shańaraqlıq stress faktorları sıyaqlı jasırın faktorlardan kelip shıǵadı. Maqalada erli-zayıplılar arasındağı qarım-qatnastıń buzılıwı qanshelli tereń psixologiyalıq processlerge tásir etetuǵını, aytılmaǵan gápler hám túsinbewshilikler jıllar dawamında jıynalıp, úlken kelispewshiliklerge sebep bolatuǵını ilimiy kózqarastan tallanadı. Sonday-aq, izertlewde nátiyjeli sóylesiw strategiyaları, "men-xabarları," jedel tıńlaw texnikası, konstruktivlik dialogtı qáliplestiriw usılları hám kelispewshiliklerdi jumsartıw mexanizmleri haqqında da tolıq maǵlıwmat beredi.*

Tayanish sózler: *Shańaraqlıq kelispewshilik, kommunikativ nasazlıq, naduris túsiniw, sóylesiw mádeniyatı, aktiv tińlaw, emocional sawatlılıq, gender stereotipleri, psixologiyalıq qáwipsizlik, emocional reakciya, konfliktologiya, konstruktivlik dialog, shaxslar aralıq qatnasıqlar, agressiya, sóylesiw tosiqları, shanaraq dinamikasi.*

Konfliktologiyada shaxslar aralıq qarama-qarsılıqlar túrli kórinislerde kórinedi. Olardan en quramalısı hám kóbinese eń qáwiplisi - bwl jasırın (latent) konfliktler. Latent konflikt - sirtqi tárepten kórinbeytuğın, biraq qatnaslardıń ishki qatlamında dawam yetetuğın qarama-qarsılıq.

Onda tárepler ashıq soqlıǵısıwǵa kirispeydi, biraq ishki narazılıq, renjiw, túsinbewshilik yamasa psixologiyalıq basım sebepli keskinlik sisteması qáliplesedi.

Usi maqala latent kelispewshiliklerdiń psixologiyalıq mexanizmleri, payda boliw shárt-sharayatları, olardıń qatnasıqlar sapasına tásiri hám sheshiw strategiyaların ilimiy kózqarastan analiz etedi.

1. Latent konflikttiń ilimiy talqılawı Latent konflikt konfliktologiyada eki tiykargı belgiler menen ajıratıladı:

1. Ashıq-aydınlıqtıń joqlıǵı - tárepler qarama-qarsılıqtı tán almaydı yamasa aytıwǵa batına almaydı.

2. Ishki keskinliktiń artıwı - sezimlik narazılıq, unamsız pikirler, biliner-bilinbes ashıw jiynaladı.

Psixolog L. Koser pikirinshe, latent konfliktler toplangan sociallıq energiya sipatında bar bolip, waqit ótiwi menen sózsiz ráwishte ashiq konfliktke ótedi. Sol sebepli olar waqtında anıqlanbasa, sheshilmese, qatnasıqlar strukturasın tereń buzıwı múmkin.

2. Latent kelispewshiliklerdiń qáliplesiw faktorları

2.1. Múnásibettegi ashıq-aydınlıqtıń jetispewshiligi Kópshilik adamlar qolaysız temanı aytıwǵa uyaladı yamasa múnásibet buzılıwınan qorqadı. Nátiyjede aytılmaǵan pikirler ishinde qaladı.

2.2. Emocional repressiya (sezimlerdi bastırıw) Insan "aytpasam jaqsı," "ishinde saqlayman" dep oylaydı, biraq bul basım ishte kúsheyip baradı.

2.3. Ashıqtan-ashıq kritikalawdan qorqıw Ayırım mádeniyatlarda, ásirese shańaraqlıq hám jumıs ortalıǵında pikir bildiriwge ruxsat tómen boladı. Bul da jasırın kelispewshiliklerdi kóbeytedi.

2.4. Rollerdiń shataqlıǵı Kim nege juwapker, kim qanday wazıypanı orınlawı kerek ekenligi anıq bolmasa, narazılıq payda boladı.

2.5. Psixologiyalıq talaplardıń qanaatlandırılmaǵanlıǵı.

3. Latent kelispewshiliklerdiń psixologiyalıq mexanizmleri Latent kelispewshilikler tómendegi psixologiyalıq procesler arqalı saqlanıp turadi:

3.1. Kognitiv dissonans Insan óz pikiri menen ózin tutıwı arasında qarama-qarsılıqtı sezedi, biraq bul seziw anlatılmaydı.

3.2. Passiv-agressivlik Aytpay qoyıw, biraq is-hárekette unamsızlıq kórsetiledi: - suwıqlasıw, - gáplerdi qısqa qılıw, - bilqastan itibar bermew, - kesh qalıwlar, - mayda eskertiwler.

3.3. Proekciya Insan óz ishki renjiwin basqalarga júkleydi, olardan jaman mánis izleydi.

3.4. "Ishki jánjeldiń" kúsheyiwi Kewilde "ne ushin ol magan sonday qıldı," "aytpadım-aw," "kewilim qaldı" degen pikirler kóbeedi. Bul unamsız emociyalardı kúsheytedi.

4. Latent kelispewshiliklerdiń kórinis formaları Latent kelispewshilikti tómendegi belgilerden biliw múmkin: sóylesiw dawamında kóz kontaktınıń kemeyiwi salqın, rásmiy juwaplar názik kritikalar ulıwma sóylespew yamasa artıqsha úndemew sóylesiwdi tez tamamlawǵa umtılıw mayda nárselerge artıqsha reakciyalar ishki tınıshsızlanıw hám qáweterleniw mayda máselelerde kelispewshiliklerdiń kóbeyiwi Bul belgiler payda bolsa, kelispewshilik álleqashan jasırın jaǵdayda bar.

5. Latent kelispewshiliklerdiń shaxslar aralıq qatnasıqlarǵa tásiri

5.1. Emocional uzaqlasıw.Adamlar bir-birinen ruwxiy jaqtan uzaqlasa baslaydı. Isenim tómenleydi.

5.2. Qatnasıq sapası jamanlasadı.Sáwbetler júzeki, rásmiy, shın júrekten uzaq boladı. 5.3. Stress hám ishki zorıǵıw Sezimlerdi ishinde saqlaw adamdı sharshap, nerv sistemasın zorıqtiradı.

5.4. Qorqıw hám gúmanlanıwdıń artıwı."Ol mennen qapa bolıwı kerek," "Ne ushın suwıq sóylep atır?" sıyaqlı pikirler kóbeyedi.

5.5. Jumıs nátiyjeliliginiń tómenlewi.Jámáátlik jumıslarda birge islesiw tómenleydi, dóretiwshilik azayadı.

5.6. Ashıq jánjelge aylanıw qáwpi.Latent konflikt waqtında sheshilmese, qanday da bir kishi waqıya sebep bolıp, jarılıw júz beredi.

6. Latent kelispewshiliklerdi sheshiw strategiyaları

6.1. Ashıq hám álpayım sóylesiw.Ayıplawsız, faktler tiykarında sóylew: "Sen bárqulla solay islep atırsań" emes, "Mende sonday túsinbewshilik payda boldı..."

6.2. "Men xabarları" texnikası.Men ókpeledim... - Men ózimdi sonday sezdim... Bul usıl konfliktti jumsartadı.

6.3. Empatiya.Qarsı tárepti ń sezimlerin ańlawǵa urınıw - jaqınlıqtı tikleydi. 6.4. Qarama-qarsılıqtıń tiykarın anıqlaw Tiykarınan ne ókpeletti? Qaysi mútájlik qanaatlandırılmadı?

6.5. Qaǵıydalarǵa tiykarlanǵan qarım-qatnas. Bálent dawıs, ayıplaw, ulıwmalastırıw, eski jánjellerdi eslew qadaǵan etiledi.

6.6. Emocional sawatlılıq.Óz sezimlerin biliw, basqarıw, bayan etiw - konflikttiń keskinlesiwine tosqınlıq etedi.

6.7. Tınımsız tınıshlıqtı buzıw.Jasırın konfliktti tınıshlıq dep oylaw qáte. Úndemew - bul waqtınshalıq qolaylıq, biraq uzaq múddette úlken jánjeldiń dáregi.

Juwmaq

Jasırın kelispewshilikler insan psixologiyasınıń eń názik táreplerine tásir etedi. Olar sırtqı tárepten sezilmese de, qatnasıqlar sapasın tómenletedi, shaxslar aralıq isenimdi jemiredi hám emocional jaǵdaydı awırlastıradı. Latent konfliktti óz waqtında seziw, óz sezimlerin duris kórsetiw, shin júrekten sóylesiw hám psixologiyalıq sawatlılılıqtı asırıw arqalı olardıń aldın alıw múmkin. Jasırın kelispewshilikler sheshilmey qalǵanda, kishi baylanıs mashqalalarınan baslap, qatań múnásibet úzilislerine shekem alıp keliwi múmkin. Sonıń ushın konfliktologiyada latent kelispewshiliklerdi erte diagnozlaw hám konstruktivlik basqarıw eń áhmietli wazıypalardan biri bolıp esaplanadı.

PAYDALANILǴAN ÁDEBIYATLAR:

1. Ǵoziyev E. Umumiy psixologiya. - Tashkent: Ózbekstan filosofları jámiyeti, 2018.

2. Karimova V.M. Shańaraq psixologiyası tiykarları. - Tashkent: "Universitet," 2020.

3. Abdullaeva B. Muloqot psixologiyasi va nutq madaniyati. - Tashkent: Fan, 2017.

4.Myers, D. G. Social Psychology. New York: McGraw-Hill.

5. Goleman D. Emocional intellekt. New York: Bantam Books, 2005.

6.Markman, H., Stanley, S., & Blumberg, S. Fighting for Your Marriage. - Tashkent, 2022.

7.Gottman, J. The Seven Principles for Making Marriage Work. New York: Harmony Books, 2015.

8.Wood, J. Interpersonal Communication: Everyday Encounters. Cengage Learning, 2013.

9.Watzlawick, P., Bavelas, J., & Jackson, D. Pragmatics of Human Communication. New York: W.W. Norton, 2011.

10. Satir V. Birgalikdagi oilaviy terapiya. - Palo Alto: Science and Behavior Books. - Tashkent: Harvard University Press, 2018.